

Ks. prof. dr hab. Stanisław Janeczek (KUL)

Idea oświecenia chrześcijańskiego

Wystąpienie skoncentruje się na analizie światopoglądowych odniesień epoki oświecenia, z wyakcentowaniem inspirującej roli filozofii w ruchu oświeceniowym. Będzie miało dwuczęściową strukturę; omówię bowiem uwarunkowania kulturowo-społeczne epoki oświecenia, a następnie podejmę wprost specyfikę tzw. oświecenia chrześcijańskiego w wymiarze filozoficznym.

Punktem wyjścia cz. I będą rozważania dotyczące ustaleń terminologicznych: oświecenie jako formacja kulturowo-społeczna; kwestia - oświecenie czy oświecenia; problem - oświecenie chrześcijańskie czy katolickie. Ukazując tło kulturowe epoki oświecenia zasygnalizuję przejawy krytyki religii i wyznań religijnych, zwłaszcza Kościoła katolickiego, w tym metod walki, języka, aż po barbarzyństwa wielkiej rewolucji francuskiej jako owocu kultury oświeceniowej; ukażę *casus* libertynizmu jako swobody moralnej, a z drugiej strony dbałość ateistów o racjonalne i akceptowane społeczne uprawomocnienie etyki laickiej. Zasygnalizowany zostanie kontekst ogólnofilozoficzny, z ukazaniem roli filozofii w kulturze oraz splotu minimalizmu i maksymalizmu filozoficznego; ukazane zostanie ghetto racjonalizmu i empiryzmu owocujące antymetafizycyzmem i kultem faktografii (historia społeczno-kulturowa, ale ufilozoficzniona, a nawet zideologizowana). Bliżej zostanie scharakteryzowana specyfika kultury naukowej i filozoficznej, pokazującej funkcjonujące w tym względzie stereotypy na przykładzie twórczości d'Alamberta, sekretarza *Wielkiej Encyklopedii Francuskiej*, zaznaczy się także aspekt światopoglądowy tych wypowiedzi.

W cz. II postaram się ukazać przejawy funkcjonowania „oświecenia chrześcijańskiego”, zwłaszcza na przykładzie reform szkolnych, gdyż mimo coraz większej roli prasy, druków ulotnych i coraz liczniejszych, ale zmieniających problematykę i język wypowiedzi książek, to szkoła (obok ambony) była dalej podstawowym pasem transmisyjnym upowszechniania kultury, zwłaszcza że szkolnictwo było coraz bardziej przedmiotem polityki państw absolutystycznych. Ukażę szkolnictwo polskie na tle europejskim – organizacja i finanse (rola duchownych), model wychowania (nauka moralna a nauka chrześcijańska); rola moralności, w tym prawa, i religii jako czynnika państwowotwórczego. Następnie ukażę model kształcenia i miejsce w niej filozofii (od zreformowanych szkół wyznaniowych do KEN, jako przejaw swoistego kulturotwórczego, ale wyważonego światopoglądowo eklektyzm chrześcijańskiego). Zwieńczeniem wątku filozoficznego będzie ukazanie tych przemian na przykładzie przejścia od filozofii Boga (S. Konarski) do filozofii religii (H. Kołłątaj).